

Eräiden raamatunkäännösten ilmaisutiiviyydestä

Vuoden 1935 Suomen Kuvalehdessä s. 510— maisteri Antti Salminen käsitteli kirjoitetun suomen kielen pituutta verrattuna eräisiin muihin kieliin. Salminen esittää tässä kirjoituksessa kuuden erikielisen raamatunkäännöksen tekstiin kohdistamiensa laskentain tulokset. Hän sanoo halunneensa tarkistaa, missä määrin pitää paikkansa usein esitetty väite, että suomen kieli on pitkää ja kömpelöä. Jo kouluaikanaan Salminen oli kuulut opettajansa mainitsevan niistä vaikeuksista, joita Paavo Cajanderilla suomen kielen pituuden takia oli Shakespeareä suomentaessaan. Joku teatteriavustelija taas oli väittänyt, että muuan näytelmä kesti suomenkielisenä esityksenä ainakin puoli tuntia kauemmin kuin sama kappale ruotsinkielisenä. Salminen oli erään käännöstyön yhteydessä alkanut epäillä näiden valitusten oikeellisuutta ja halusi saada asiaan valaisua.

Salmisen tarkastelun kohteina olivat suomen-, viron-, ruotsin-, saksan-, ranskan- ja englanninkielinen raamatunkäännös. Hän laski ensin englanninkielisestä käännöksestä tasaisesti koko Raamatun alueelta valittujen 22 jakeen yhteisen pituuden ja tämän jäl-

keen kävi läpi samat jakeet muista raamatunkäännöksistä. Näiden 22 jakeen perusteella *Salminen sai eri käännösten pituuksille seuraavat vertausluvut: virol. 2817, suomal. 2890, saksal. 2894, englantil. 2945, ranskal. 2965 ja ruotsal. 2970.* Näillä vertausluvuilla Salminen kumosi käsityksen suomen kielen pituudesta. Varsinkin verrattuna ruotsin kieleen, jota oli totuttu pitämään ilmaisutiiviydeltään suomea etevämpänä, tulos oli kieleemme kannalta yllättävä.

Näihin Salmisen laskelmiin on maisteri Sándor Kulai professori Lauri Hakulisen pyynnöstä myöhemmin liittännyt tiedot unkarin kielestä. Hän on saanut unkarinkielisen raamatunkäännöksen vastaavien jakeiden perusteella unkarille vertausluvun 2766, joten tämän laskelman mukaan unkarilainen teksti näyttää olevan verrattua kielistä lyhintä.¹

Olen nyt suorittanut toisen näiden samojen raamatunkäännösten kieliasun visuaalista pituutta koskevan laskennan ja verrannut saamiani tuloksia edellisen laskennan tuloksiin. Laskentani pohjana olen käyttänyt erikielisistä raamatunkäännöksistä uusimpia, mitä saatavissani on ollut.

¹ Hakulinen: Suomen kielen rakenne ja kehitys II, s. 245 alav. 2.

Suomenkielisistä käännöksistä otin viimeisimmän lisäksi mukaan myös Agricolan sekä vuosien 1642 ja 1913 suomennokset saadakseni selville, mikä on niiden keskinäinen järjestys ilmaisutiiviuden suhteen. Tämänkertainen laskelma kohdistui yksinomaan Uuteen Testamenttiin. Valitsin laskettavat jakeet suomalaisesta käännöksestä seuraavasti: ensimmäiseksi otin Matteuksen evankeliumin 1. luvun 25. jakeen, sen jälkeen käänsin 2 lehteä ja otin 5. sivun ensimmäisen kokonaisen jakeen (Matt. 5: 34) ja edelleen seuraavan 5. sivun ensimmäisen täyden jakeen. Näin jatkoin läpi koko Uuden Testamentin. Parissa kohdassa otin sivun ensimmäisen jakeen asemesta toisena olevan jakeen, koska ensimmäinen sisälsi melkein yksinomaan erisnimiä eikä siis olisi ollut tarkoitukseen sopiva. Kirjoitetun kielen pituuden selville saamiseksi käytin samaa laskutapaa kuin Salmi-
nenkin: laskin jokaisen kirjainmerkin ja niiden kanssa samanarvoisina sanojen välit ja välimerkit.

Laskentani tulokset olen esittänyt taulukossa (s. 398—), jossa näkyy erikseen kunkin jakeen kirjoitusmerkkien ja sananvälien lukumäärä sekä lopuksi eri käännösten kaikkien laskettujen vertauslukujen yhteissumma. Näistä summista *sain eri raamatunkäännöksille seuraavat vertausluvut: virol. 7448, unkaril. 7992, englantil. 8176, suomal. 8239, ruotsal. 8303, ranskal. 8602 ja saksal. 9172.* Näiden vertauslukujen mukaan on siis virolainen käännös kaikkein lyhin, lähinnä lyhin unkarilainen, sitten englantilainen ja vasta tämän jälkeen suomalainen. Pisin taas on saksalainen käännös.

Englantilaisen, suomalaisen ja ruotsalaisen käännöksen vertauslukujen erot ovat melko pienet, englantilaisen ja ruotsalaisen vain 63, suomalaisen ja ruotsalaisen 64 yksikköä, joten joh-

topäätösten teko näiden lukujen perusteella tuntuu kovin epävarmalta. Taulukon puolivälissä olevien siirtosummien tarkastelu saa asian näyttämään vieläkin epävarmemmalta. Tässä kohdin kyseisten kolmen käännöksen luvut ovat: ruotsal. 4206, englantil. 4210 ja suomal. 4225. Erot ovat siis vielä pienemmät kuin äsken — senkin huomioon ottaen, että on kysymys pienemmistä summista. Käännösten keskinäinen järjestys on lisäksi erilainen, kuin se on loppusummien mukaan, vaikka muiden käännösten järjestys on jo sama kuin loppuarvioinnissa.

Voidakseni edes hiukan tarkemmin arvioida näiden kolmen raamatunkäännöksen järjestystä ilmaisutiiviuden suhteen, suoritin vielä toisen, tosin ensimmäistä paljon suppeamman laskelman. Tällä kertaa valitsin lähtökohdakseni suomalaisesta Uudesta Testamentista Matteuksen evankeliumin kolmannen luvun 2 ensimmäistä jaetta. Laskettuani niiden kirjainmerkit käänsin 12 lehteä ja näin auenneelta sivulta laskin 2 ensimmäisen täyden jakeen (Matt. 21: 22—23) pituuden. Jatkoin samalla tavalla läpi Uuden Testamentin ja tulini täten laskeneeksi kaikkiaan 26 jakeen kirjainmerkit. Suoritettuani laskun kaikista käännöksistä *sain niille seuraavat loppusummat: virol. 2774, unkaril. 2885, englantil. 3051, suomal. 3190, ruotsal. 3218, ranskal. 3254 ja saksal. 3546.* Järjestys oli siis kauttaaltaan, myös kolmen keskimmäisen kielen kohdalta, sama kuin ensimmäisenkin laskennan perusteella. Suomalainen raamatunkäännös on näiden tulosten valossa siis hieman englantilaista pitempi, mutta ruotsalaista lyhyempi.

Verrattaessa nyt saamiani tuloksia aikaisemmin vastaavan laskennan tuloksiin on havaittavissa muutamia eroavuuksia. Aikaisempien tulos-

ten mukaan osoittautui unkariksi — jos nyt käytetään käännöksistä saatuja vertauskuluja itse kielten pituuksien vertauslukuina — lyhimmäksi kieleksi viron ollessa seuraavana. Nyt laskeksi Uuden Testamentin jakeiden mukaan taas lyhintä on viro ja seuraavaksi lyhintä unkariksi. Kummankin laskelman perusteella kuitenkin juuri nämä kaksi kieltä näyttävät selvästi muita verrattavana olleita kieliä lyhemmiltä. Suomi ja Englanti pysyttelevät näissä taulukoissa keskivaiheilla vaihtaen vain keskenään paikkaa. Saksan ja ruotsin sijainti niissä on sen sijaan aivan erilainen: Salmisella saksa on alkupäässä kilpailemassa sijasta suomen kanssa ruotsin ollessa viimeisenä. Minä taas olen saanut saksalle suurimmat vertausluvut, ja ruotsi on taulukon keskivaiheilla heti suomen kannoilla. Ranska on kummankin tuloksen mukaan toiseksi viimeisenä.

Erilaisiin tuloksiin on osaltaan voinut vaikuttaa se, että laskennoissa ilmeisesti on osittain käytetty eri raamatunkäännöksiä. Salminen ei kylläkään mainitussa Suomen Kuvalehden kirjoituksessaan luettele käyttämiään käännöksiä. Hän sanoo suorittaneensa laskut »muutamana jouluna jo vuosia sitten», joten laskennan tarkka ajankohtakaan ei käy ilmi. Kuitenkin ainakin viron ja saksan kohdalla luulisin tässä ensimmäisessä laskelmassa käytetyn aikaisempaa käännöstä kuin omissa laskuissani. Saksalaisista käännöksistä olen ottanut laskujeni perustaksi H. Mengenin v. 1928 kääntämän laitoksen, jota Salmisella tuskin vielä on ollut käytettävänä. Saksan sijaintihan onkin aivan erilainen Salmisen taulukossa kuin minun laskekseni. Suomen kielenkin vertausluvut ovat peräisin eri käännöksistä: Salmisella Vanhan Testamentin osuudelta nykyistä, v. 1933 hyväksyttyä

käännöstä edeltäneestä ja Uuden Testamentin osuudelta v:n 1913 suomenoksesta, minulla taas uusimmasta, v. 1938 hyväksytystä Uudesta Testamentista. Tämä ero ei kuitenkaan ole sanottavasti voinut vaikuttaa lopputuloksiin. — Luulisin, että kumpikin olemme käyttäneet samaa ruotsalaista ja englantilaista, mahdollisesti myös ranskalaista käännöstä.

Muutamien uusien raamatunkäännösten ilmestyminen on siis mahdollisesti aiheuttanut eroja näiden eri aikoina tehtyjen kahden samanlaisen kokeen tuloksiin. Tulokset ovat kyllä helposti muutenkin saattaneet tulla toisistaan hiukan poikkeaviksi. Kun on kysymys melko pienestä määrästä jakeita — Salmisella oli esim. vain 22 jakeita — ja kun näiden jakeiden kirjainmerkkien lopulliset summat eroavat toisistaan vain muutaman merkin verran, voisi käännösten keskinäinen järjestys muuttua, jos vaihdettaisiin parikin laskettavista jakeista toisiin. Niinpä kuva, jonka tällainen lyhyehkö laskelma erikielisten käännösten pituusjärjestyksestä antaa, saattaa uudessa laskelmassa eräiltä kohdiltaan helposti muuttua.

Saamistani tuloksista ja niiden vertailusta edellisiin voi tehdä nyt ainakin sen havainnon, ettei suomenkielinen Raamattumme kuulu suinkaan pisimpiin vertailun alaisista käännöksistä. Niinkään tulokset selvästi osoittavat, että viron- ja unkarinkieliset käännökset ovat niistä kaikkein lyhimät. Näiden raamatunkäännöksistä saatujen lukujen valossa suomenkieliset kielet osoittautuvat siis suhteellisen lyhyiksi puheena olevien kielten joukossa. Koko ajan on kuitenkin pidettävä mielessä, että laskennan tulokset puhuvat vain visuaalisen kielen pituudesta ja että laskutapa, jota on käytetty, on epäedullinen lyhytsanaisille kielille, koska sanan välit laske-

taan samanarvoisiksi kirjainmerkkien kanssa. Suomelle ja virolle taas laskutapa on haitallinen siksi, että näissä kielissä yhtä äännettä, nimittäin pitkää vokaalia, merkitään aina kahdella kirjaimella. Vielä tulee muistaa, että toiset raamatunkäännöksistä ovat hyvin vanhoja eivätkä niin ollen anna oikeaa kuvaa kyseisen kielen nykyisestä kehitysteestä, kun taas hiltaintain käännetyt ja uudistetut laitokset ovat hiukan lähempänä kielen nykyproosaa. Käytetyistä käännöksistä varsinkin englantilainen on sangen vanhoillinen. — Laskennan tulokseksi voitaneen kuitenkin todeta, ettei suomi puhuttunakaan ole ainakaan paljon pitempää kuin monet vähemmän kongruenttiset kielet. Tämä onkin juuri se seikka, jota Salminenkin eri raamatunkäännösten ilmaisutiivyyttä koskevalla tutkimuksellaan pyrki todistamaan.

Suomenkielisistä raamatunkäännöksistä olen siis ottanut nykyisen lisäksi tarkasteltavakseni myös Agricolan, v:n 1642 ja v:n 1913 käännökset. Viimeksi mainittu laitos valmistui raamatunkäännöskomitean työn tuloksena v. 1912, ja seuraavana vuonna kokoontunut kirkolliskokous hyväksyi sen väliaikaiseen käyttöön entisen Uuden Testamentin käännöksen ohella. Tämän suomennoksen kielentarkastajina olivat Arvid Genetz ja Juhani Aho. Nykyisin käytössä olevan, Vanhan Testamentin osalta v. 1933 ja Uuden Testamentin osalta v. 1938 hyväksytyyn raamatunsuomennoksen kielentarkastajana taas on toiminut Otto Manninen.²

Lukemastani 76 jakeen sarjasta sain näille neljälle suomennokselle seuraavat vertausluvut: v:n 1642 suomennos 8066, nyk. 8239, v:n 1913 suomennos 8278 ja Agricolan käännös 8480.

26 jaetta käsittävän tarkistuslaskentani tuloksena taas päädyin seuraaviin summiin: v:n 1642 suomennos 2969, nyk. 3190, v:n 1913 suomennos 3190 ja Agricola 3212.

Tulokseni osoittavat mielestäni melko selvästi, että v:n 1642 Raamattu on suomennoksista lyhin. Agricolan Uuden Testamentin osalle taas näyttää kertyvän eniten kirjainmerkkejä ja sananväljää. Nykyinen ja v:n 1913 suomennos pysyttelevät jokseenkin yksissä näiden kahden vanhemman painoksen välillä.

V:n 1642 Raamatun lyhemmyys sitä edeltäneeseen Agricolan teokseen nähden onkin täysin odotettavaa. Petrauksen komiteahan noudatti kyllä suuressa määrin Agricolan käännöksen sanontaa pyrkien kuitenkin samalla saamaan tekstiin lisää selvyttä ja johdonmukaisuutta sekä korjaamaan räikeimpiä epäsuomalaisuuksia. Esim. sellaiset komitean tekemät parannukset kuin Agricolalla esiintyneiden, suomen kielen kannalta tarpeettomien postpositioiden ja erillisen artikkelin vastineena esiintyneiden *se* ja *yksi* -sanojen karsiminen sekä muukalaismallisten prefiksiverbien poistaminen vaikuttivat suuressa määrin lyhentävästi suomennoksen tekstiin. Nimenomaan prefiksiverbejä Agricolalla oli runsaasti, sivua kohti keskimäärin jopa enemmän kuin viisi. Näiden verbien korjaamisessa, mikä useimmiten suoritettiin yksinkertaisesti vain pyyhkimällä prefiksi pois, komitea onnistui niin hyvin, että ainoastaan n. 9.1. % niistä jäi ennalleen.³

V. 1642 suoritettu ansiokas käännös jäi sitten raamatunkielen pohjaksi lähes kolmen vuosisadan ajaksi, sillä seuraava perusteellinen uudistus tapahtui vasta 1900-luvulla. Tällöin

² A. F. Puukko, artikkeli »Raamattu», Iso Tietosanakirja 10, s. 891.

³ Rapola: Kolmensadan vuoden takaisia puhdaskielisyystavoitteita, Vir. 1942, ss. 188.

		Tulostaulukko											
		1642 v:n				nyk. 1913 v:n				Agri-			
		virol.	unkaril.	suomal.	engl.	suomal.	suomal.	ruots.	cola	ranskal.	saksal.		
Matt.	1:25	85	87	89	90	89	90	83	93	97	88		
»	5:34	81	98	95	76	100	97	88	89	91	84		
»	8:34	114	100	122	129	119	119	125	120	121	105		
»	11:30	44	52	54	42	57	57	40	62	42	50		
»	14:1	55	63	51	58	65	65	60	55	64	63		
»	17:14	79	70	91	104	84	86	89	95	87	92		
»	20:29	59	51	57	64	66	58	59	59	60	70		
»	23:22	91	77	83	95	101	94	88	84	84	87		
»	26:1	64	79	87	88	75	88	73	85	65	67		
»	27:45	63	71	70	80	103	98	88	75	84	94		
Mark.	2:26	163	153	177	188	182	192	210	188	215	182		
»	6:1	70	68	79	86	85	85	93	88	73	97		
»	8:24	74	71	90	52	92	92	96	83	87	108		
»	10:46	150	147	159	170	161	161	169	169	169	175		
»	13:24	80	86	86	104	82	83	96	93	98	113		
»	15:37	49	53	50	55	53	53	47	50	43	52		
Luukk.	2:5	77	76	75	62	62	71	70	89	66	91		
»	4:36	144	170	115	159	160	164	161	142	164	190		
»	7:12	136	167	155	173	170	171	158	156	168	189		
»	9:13	159	173	166	155	172	173	159	170	188	150		
»	11:17	120	134	146	150	144	144	123	144	134	163		
»	13:15	151	139	135	159	142	142	156	141	148	166		
»	16:24	169	168	165	169	169	163	176	165	181	173		
»	19:32	81	57	62	78	75	75	81	63	85	84		
»	22:18	86	90	90	96	95	95	107	96	111	125		
»	24:16	49	59	53	56	71	55	62	55	50	60		
Joh.	3:5	115	113	125	132	138	141	139	131	127	135		
»	5:38	87	81	71	80	97	93	85	82	89	96		
»	7:43	44	40	37	55	50	50	57	45	52	52		
»	10:12	147	172	157	182	163	164	173	144	177	162		
»	12:42	126	132	129	160	146	143	166	147	159	174		
»	16:3	59	75	56	84	64	61	76	62	63	78		
»	19:13	150	154	149	162	140	140	134	145	126	155		
Ap.t.	1:16	149	166	164	175	175	174	163	169	186	182		
»	4:22	106	89	95	70	95	88	82	105	97	83		
»	7:36	108	116	107	136	137	137	120	104	152	156		
»	10:2	99	120	113	114	133	135	127	124	131	148		
»	13:8	102	127	100	122	113	115	127	112	126	130		
Yht.		3785	3944	3945	4210	4225	4212	4206	4079	4260	4469		

Taulukossa olevat numerotiedot perustuvat seuraaviin raamatunkäännöksiin:

AGRICOLA, MIKAEL Teokset II. Se Wsi Testamenti 1548. Facsimilep. v. 1931.— Biblia, Se on Coco Pyhä Ramattu Suomexi Pääramattu in Hebrean ja Grecan jälken. Präntätty Henrich Keisarilda. Anno 1642. — Die Heilige Schrift Alten u. Neuen Testaments, übersetzt von D. Dr. Herman Menge. Stuttgart 1933. — The Holy Bible containing the Old and New Testaments. Translated out of the original tanques and with the former translations diligently compared and revised by His Majestets special command. Oxford 1915. — Nya Testament. Översättningen gillad och stadfäst av Konungen år 1917. Lund 1918. — Pyhä Raamattu. Vanha Testamentti, XI yleisen Kirkolliskokouksen v. 1933 käytäntöön ottama suomenmos; Uusi Testamentti, XII yleisen Kirkolliskokouksen v. 1938 käytäntöön ottama suomenmos. Helsinki 1940. — La Sainte Bible qui comprend l'Ancien et le Nouveau Testament

		1642 v:n				nyk. 1913 v:n			Agri-ranskal. saksal. cola		
		virol.	unkaril.	suomal.	engl.	suomal.	suomal.	ruots.	cola		
	siirto	3785	3944	3945	4210	4225	4212	4206	4079	4260	4469
Ap.t.	15:27	83	83	83	87	82	91	86	92	84	94
»	18:16	34	32	39	40	45	45	41	36	29	45
»	21:9	53	56	59	62	69	69	54	58	49	67
»	24:4	91	104	108	122	94	95	113	114	112	126
»	27:20	116	158	140	136	126	132	132	147	148	160
Room.	2:7	89	120	111	102	107	107	113	118	117	113
»	6:1	62	78	94	69	74	69	90	102	77	94
»	9:16	95	84	62	91	98	93	87	75	102	86
»	13:1	127	155	143	120	151	166	145	167	166	161
1 Kor.	1:1	72	79	80	94	81	80	79	88	84	90
»	5:4	80	105	93	120	89	82	85	98	101	129
»	9:16	133	132	139	133	125	126	133	133	146	182
»	13:4	110	97	86	99	85	85	93	93	141	144
»	16:3	97	119	141	116	158	147	143	155	130	160
2 Kor.	4:13	137	134	139	136	142	137	123	150	184	172
»	9:4	146	154	149	140	159	159	153	156	156	173
»	13:8	55	72	58	57	64	64	64	57	85	72
Gal.	4:16	69	55	78	61	86	88	69	77	52	85
Ef.	3:1	69	67	64	67	90	90	98	85	65	106
Fil.	1:3	56	65	65	44	51	51	45	72	67	45
Kol.	1:2	132	141	145	139	110	117	110	166	132	213
1 Tess.	1:4	51	64	77	45	58	59	71	82	60	71
2 Tess.	1:10	133	165	170	148	144	159	194	201	152	187
1 Tim.	4:9	45	54	68	55	59	61	50	78	62	55
2 Tim.	2:26	81	92	84	107	76	90	133	87	93	158
Filem.	1:11	66	84	80	80	73	78	84	82	85	91
Hebr.	5:12	195	218	180	199	184	204	227	179	219	236
	10:7	94	107	119	88	102	98	84	121	105	106
	13:3	93	100	135	119	137	136	140	154	138	130
1 Piet.	3:17	65	95	91	91	80	80	94	102	98	90
2 Piet.	3:8	123	134	144	127	142	142	119	148	151	138
1 Joh.	4:19	48	45	46	37	49	49	44	51	59	52
Jaak.	3:1	93	78	97	86	108	103	107	91	148	113
Ilm.	1:16	144	136	142	148	176	179	154	147	162	167
	5:14	72	94	141	119	93	86	68	146	87	77
	11:6	205	215	196	189	193	196	208	205	236	237
	16:2	159	174	169	186	158	157	154	181	160	187
	20:1	90	103	106	107	96	96	110	107	100	120
		7448	7992	8066	8176	8239	8278	8303	8480	8602	9172

traduits sur les textes originaux Hébreux et Grec par Louis Segond, docteur en théologie. Nouvelle édition revue. Genève, Paris, Marseille 1948. — Szent Biblia azaz: Istennek Ő es Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Budapest 1935. — Uus Testament ja Psalmid ehk Taaveti laulud. London 1947. — Uusi Testamentti. Suomennos, jonka Suomen seitsemäs yleinen vuonna 1913 pidetty kirkolliskokous on päättänyt ottaa toistaiseksi vanhan käännöksen ohella väliaikaiseen käytäntöön. Helsinki 1914.

tehdyt suomennokset ovat laskelmisani saaneet suuremmat vertausluvut kuin tuo 1600-luvun merkkiteos. Se suuri kehitys, mitä kielemme ilmaisukeinoissa on näiden kolmen vuosisadan aikana tapahtunut, ei siis näytä vaikuttaneen lyhentävästi Raamatun tekstiin.

Eräs seikka, mistä viimeisintä raamatunkäännöstämme on arvosteltu, on 1. ja 2. persoonan pronomiinien runsas käyttö lausepainottomissa asemissa. Edellinen, Juhani Ahon tarkastama suomennos on tässä suhteessa nykyistä paljon varovaisempi. Onkin laskettu, että v:n 1938 suomennoksessa yksin Luukkaan evankeliumissa on 203 sellaista 1. ja 2. persoonan pronominia, joita v:n 1913 käännöksessä ei ole.⁴ Näiden persoonapronomien lisääminen ei ilmeisesti kuitenkaan ole vaikuttanut tekstiin niin pidentävästi, kuin voisi luulla. Varmaankin muut korjaukset ovat

tasottaneet näiden lisättyjen pronomien aikaansaamaa pidennystä. Tämän johtopäätöksen voi tehdä ainakin nyt saamiini vertauslukujen perusteella. Ensin laskemistani 76 jakeesta löysin v:n 1938 Uudesta Testamentista 8 sellaista 1. ja 2. persoonan pronominia, jotka puuttuvat v:n 1913 Uuden Testamentin vastaavista kohdista (esim. Luukk. 16: 24, I Kor. 16: 3 ja Gal. 4: 16). Näiden liikapronomien aiheuttamasta lisästä huolimatta sain v:n 1938 käännökselle hiukan pienemmän vertausluvun kuin v:n 1913 suomennokselle. Jakeiden määrään nähden lisättyjä pronomineja ei tällä kertaa tosin ollut kovin paljoa. Tarvittaisiin useampia ja mahdollisesti laajempia laskelmia, jotta saataisiin selville, kumman hyväksi näiden kahden käännöksen välinen, ilmeisesti melko pieni pituusero todella koituu.

TUULA RANTALA

⁴ Hakulinen: Persoonapronomit uusimmassa Uuden Testamentin suomennoksessa. Vir. 1938, s. 401.